

ואנחנו בינתיים מתקדמים עם שיירת העוזבים. עד היום אני כואב את העזיבה החפוזה הזאת, שהתחילה עם הקריאה "אין מה לעשות פה", בהמשך ארגון העגלות לעזיבה של אנשי חמארה, הצטרפות השכנים שטעו לחשוב שמפנים את המושבה.

זאת היתה האבן הראשונה שיצאה מן הקיר. אחריה החלה ההתמוטטות הכללית, עד לעזיבה הסופית אחרי כחדשיים.⁵

המסע שלנו נמשך ימים מיספר. לינה בנבטיה, למחרת, המשך הדרך לכיוון צידון. כאשר הגענו לראש הנקרה - נקודת גבול בין לבנון לארץ ישראל, כאז כן עתה - עצר אותנו משמר של שוטרים ערבים ואחר דין ודברים נתנו להמשיך בדרך לחיפה רק לאלה שנראו להם ותיקים בארץ. תעודות הרי לא היו אתנו, וההיתר ניתן לפי ההתרשמות.

אלה שהותר להם להמשיך בדרך הבטיחו לדאוג לנו בהגיעם לחיפה. אני נשארתי לעזור לנשארים.

כך היינו לפחות שלושה ימים על העגלות בלי אוכל ובלי כל סידורים. הייתי מתיר סוס מן העגלה, רוכב לאחד הכפרים וקונה פיתות וחלבה עבור האנשים.

אחרי שלושה ימים אי-אפשר היה לחכות יותר. יצאתי ברכיבה לחיפה להסדיר את ענין המעבר.

זכור לי גשר סירות על הקישון שם עצר אותי משמר הודי: "הולט!". הסוס עבר יפה את גשר הסירות. נכנסתי לחיפה, העיר התפתחה בזמן הקצר של השלטון הבריטי, וגדלה מאוד מאז עברנו שם בדרכנו להתיישב במטולה. מצאתי את האנשים במלון "גורדון", הסדרנו את רשיונות המעבר בעזרת המוסדות הרשמיים שלנו, וחזרתי כדי להעביר את כל הנשארים לחיפה.

זהו סיפור העזיבה הראשונה של מטולה. חלקית, לא מתוכננת, ומבחינתי גם קצרה מאוד. אך מיום זה ואילך החיים כבר לא היו כקודם. המושבה התרוקנה בהדרגה ממשפחות, מילדים וחלק מבעלי החיים.

בת-שבע, עמנואל ואני הגענו לדגניה והבאנו איתנו את שתי הפרדות שלנו. (בת שבע היתה חברה בדגניה. אותה שנה הקים אחיה שמואל דיין את דגניה ב').⁶ הגשם הראשון כבר ירד וצריך לזרוע את השדות. אין בקבוצה מי שיוודע לזרוע.⁷ עמנואל הנער זרע אותו סתיו את שדות דגניה כאשר הוא מפזר את